

УДК 786.2.071.2(477)

Алла Михалюк

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається українська фортепіанна школа як суспільно-культурний феномен, що входить до виконавської складової вітчизняного музичного мистецтва. Охарактеризовано зміст та основні ознаки української фортепіанної школи, визначено її інтерпретаційні особливості.

Ключові слова: українське фортепіанне мистецтво, українська музична школа, українська фортепіанна школа, інтерпретаційні засади.

В статье рассматривается украинская фортепианная школа как общественно культурный феномен, который входит в исполнительскую составляющую отечественного музыкального искусства. Охарактеризованы содержание и основные признаки украинской фортепианной школы, определены ее интерпретационные особенности.

Ключевые слова: украинское фортепианное искусство, украинская музыкальная школа, украинская фортепианная школа, интерпретационные основы.

In the article Ukrainian fortepianna school is examined as publicly cultural the phenomenon which is included in the performance constituent of domestic musical art. Maintenance and basic signs of Ukrainian fortepiannoy school is described, certainly it interpretation features.

Key words: Ukrainian fortepianne art, Ukrainian musical school, Ukrainian fortepianna school, interpretation principles.

Постановка проблеми. В умовах сучасного світу, що все більше глобалізується, з особливою гостротою постає проблема збереження та відродження національних культурних традицій та духовних цінностей. Саме мистецтво як самосвідомість культури відображає об'єктивний світ таким, яким він переломлюється культурою, стаючи тим самим її власною рефлексією. Українське фортепіанне мистецтво як складова духовної культури, різновид музичного та специфічна форма інструментального мистецтва є культурно-історичним явищем, яке ґрунтується на досягненнях і взаємовпливах виконавської, педагогічної та творчої діяльності. Виняткової актуальності в умовах національного фортепіанного виконавства набуває проблема розкриття характерних ознак української фортепіанної школи як феномена збереження і трансляції музичних традицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд науково-методичних та мистецтвознавчих джерел переконує, що дослідження особливостей розвитку української фортепіанної школи як цілісного суспільно-культурного явища є досить актуальною та водночас недостатньо вивченою проблемою. Підтвердженням цього є зростання дослідницького інтересу вчених, педагогів-практиків, виконавців до вивчення цієї проблематики та поява ряду ґрунтовних видань. Вагомий внесок щодо розкриття різноманітних аспектів розвитку української фортепіанної школи, творчої діяльності видатних її постатей належить таким сучасним вітчизняним науковцям: Н. Гуральник, Ж. Дедусенко, Н. Кашкадамова, Л. Корній, М. Лисенко, І. Ляшенко, Т. Рощина, А. Рум'янцева, Л. Садова, К. Стеценко, В. Сумарокова, В. Шульгіна та інші.

Мета написання статті полягає у визначенні сутності, основних ознак та інтерпретаційних особливостей української фортепіанної школи як виконавської складової вітчизняного фортепіанного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Для визначення змісту поняття «фортепіанна школа» необхідно з'ясувати сутність феномена «школа» з позицій загальнонаукового знання. Наукову школу визначають як соціально детерміновану систему, для якої характерні такі ознаки: розробка нового оригінального напрямку; спільність основного кола завдань, які розв'язуються в школі, для всіх її представників; спільність принципів і методичних прийомів вирішення поставлених завдань; навчання молодих учених наукової творчості в широкому розумінні цього слова завдяки безпосередньому й тривалому науковому контакту керівника школи та його учнів [1]. Сучасна педагогіка тлумачить «школу» як напрям у науці, літературі, мистецтві, суспільно-політичній думці тощо, для якого характерні спільність поглядів, принципів, методів, традицій.

Видатний український композитор-піаніст М. Лисенко визначив такі напрямки розвитку української національної музичної школи:

- дотримання демократичних принципів;
- гуманістична спрямованість виховання на всебічний розвиток особистості;
- органічне поєднання досягнень національної і світової художньої культури;
- використання національної музичної спадщини як першоджерела слухотворчого виховання;
- вплив синтезу різновидів мистецтв в українській музичній драмі на формування особистості;
- вияв творчого потенціалу учнів у процесі сольного й ансамблевого виконавства, розвитку музичного сприймання і засвоєння історико-теоретичних знань;
- соціальна спрямованість на долучення до національної і світової художньої культури [5, с. 51-54].

Визначення сутності музичної школи, розкриття основних напрямків її розвитку дозволяє розглядати фортепіанну школу як складову музичної школи, у рамках якої відбувається розвиток і вдосконалення її освітніх та методичних принципів. Розкриття змісту поняття «фортепіанна (піаністична) школа» пов'язане з розглядом великого спектру музично-теоретичних проблем, до яких зокрема відносять питання традиції і новаторства, виконавської майстерності, виконавського стилю, принципів інтерпретації, методики навчання музикантів-інструменталістів.

Н.Гуральник представила наукове поняття «українська фортепіанна школа» у синкретизі двох складових: як контекстну категорію в структурі науково-педагогічної школи, що характеризується набуттям усвідомленого теоретичного та практичного історичного, національно-коректного, художнього досвіду поколінь з домінантністю традиції; культуровідповідну, багатокомпонентну систему прогнозованих педагогічних і виконавських ідей у творчій особистісній і колективній інтерпретації та процес їх передачі від лідерів до послідовників у фаховій музичній освіті. Динамічний розвиток та прогресивне відтворення української фортепіанної школи відбувається за умов виникнення авторських шкіл лідерів [3, с. 34].

Характерною рисою української фортепіанної школи як культурної традиції є наступність.

Достойні послідовники школи продовжують розвивати педагогічні та методичні ідеї своїх попередників, передають наступним поколінням загальноестетичні цінності та музичні традиції, удосконалюють методи музично-педагогічної роботи.

Підсумовуючи сказане, надамо наше розуміння цього поняття, а саме: *українська фортепіанна школа – це суспільно-культурний феномен, цілісна система виховання музиканта-виконавця, що ґрунтується на національних традиціях та реалізується за допомогою загальних освітньо-виховних принципів і спеціальних методико-технологічних прийомів, що виражається в довершеній інтерпретації музично-образного змісту художніх творів.*

Основними ознаками української фортепіанної школи слід вважати:

- наявність лідера, видатного піаніста-педагога, та певної групи музикантів, яких пов'язує спільність виконавсько-педагогічних ідей;
- сформованість та дієвість методико-технологічної системи, зміст якої спрямований на оволодіння учнями виконавсько-технічними навичками та вміннями в процесі навчання;
- вироблення самобутнього виконавського стилю, що ґрунтується на загальноестетичних цінностях, національних музичних традиціях та новаторстві;
- віднайдення і збереження новітніх прийомів та способів виконавської інтерпретації та їх передача наступним поколінням музикантів.

Українська фортепіанна школа, перебуваючи в тісному взаємозв'язку як із національною музичною культурою, так і з європейськими культурно-мистецькими традиціями, зуміла створити і зберегти самобутній виконавський стиль, віднайти способи втілення художньо-образного змісту музичних творів, що відбивають риси національної ментальності.

Щодо репертуарних особливостей у творчості українських виконавців, то слід зазначити, що твори українських композиторів відзначаються обширністю і різножанровістю, написані з урахуванням своєрідності фортепіано, відповідають рівню сучасного європейського стилю, а водночас характеризуються яскраво національними барвами. Такими ознаками збагачені твори М. Лисенка, В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Колесси, А. Рудницького, Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, В. Косенка та інших. Слід звернути увагу на те, що ці автори здебільшого були не тільки композиторами, а й прекрасними виконавцями, інтерпретаторами власних творів. Свої музично-естетичні переконання вони впроваджували різними способами: як концертуючі піаністи – у своїх виступах, як композитори – у своїх фортепіанних творах, як педагоги – на уроках, як публіцисти – у рецензіях та музично-критичних статтях.

Для розкриття інтерпретаційних засад української фортепіанної школи, тобто визначення особливих, неповторних рис, які притаманні лише певній національній школі, виникає необхідність у характеристиці ментально-психологічних особливостей носіїв історико-культурного процесу. Тобто, слід пояснити ментальні ознаки, що властиві українським піаністам-виконавцям. Саме завдяки цим національним характеристикам українська вирізняється з-поміж інших професійних фортепіанних шкіл.

Українська ментальність є цілісним духовним утворенням, «духом народу», що пронизує всі сфери життєдіяльності людей. За словами вітчизняних дослідників, загальними рисами української ментальності є: особлива емоційність, що має велике значення й іноді переважає над інтелектом і волею; сентиментальність, чутливість; поетичність, ліризм; «кордоцентризм», здатність до занурення у «внутрішній світ», прихованість, «відступ у себе», що пов'язані з концепцією «людини душевної», де душа – це «мікрокосм», малий світ; спонтанність, рефлексивність свідомості; гумористичність і артистизм, неспокій і рухливість, авантюризм і героїчність козацького характеру; індивідуалізм, спрямованість до «свободи», що пов'язані з ідеєю ствердження національної самобутності [2, с.152-153].

Проблема інтерпретації у різноманітних видах мистецтва завжди приваблювала дослідників-учених, педагогів-практиків, виконавців (Є. Бодіна, Є. Гуренко, Н. Корихалова, В. Москаленко, С. Раппопорт, Ю. Чекан та інших). У новітніх підходах до змістової характеристики інтерпретації знаходимо її трактування як усвідомленого розумового процесу віддзеркалення об'єктивного світу у формі образів, понять, суджень, умовиводів. Характерною рисою інтерпретації є вибірковість, цілеспрямованість, конкретизація думок, акти фантазії,

продуктивна уява, пов'язана з народженням нових образів, ідей, ідеалів.

Розглядаючи виконавську інтерпретацію під кутом зору історико-функціонального методу, Ю.Чекан наголошує, що інтерпретація – це відображена в суспільній свідомості індивідуально-особистісна реалізація художніх можливостей тексту в контексті культури епохи [4, с.12]. Виконавська інтерпретація – це суб'єктивне тлумачення і вираження творчого задуму композитора, що реалізуються за допомогою виразних та технічних засобів виконавства.

Беручи до уваги все сказане, можемо стверджувати про те, що інтерпретаційні засади української фортепіанної школи віддзеркалюються в майстерному виконанні художніх творів зарубіжних авторів, а особливо яскраво проявляються під час трактування художніх образів у музиці вітчизняних композиторів, у результаті чого реалізуються виконавсько-технічні можливості виконавця-піаніста, демонструються вміння характеризувати композиторський задум та втілювати його в реальне звучання за допомогою різноманітних способів і технологій, розкривається неповторна творча особистість інтерпретатора. Таким чином, до інтерпретаційних засад української фортепіанної школи можна віднести:

- глибоке проникнення в художньо-образний зміст музичного твору за допомогою технічних засобів виразності: звуковидобування, диференціації фактури, амплітуди градацій динаміки, артикуляційної різноманітності, багатства інтонування, педалізації, володіння всіма різновидами фортепіанної техніки;
- дотримання принципу індивідуального розвитку піаніста-виконавця, що передбачає активізацію самостійного мислення, художньо-творчої ініціативи;
- особливе ставлення до репертуару, що виражається в пізнанні найсуттєвіших жанрово-стильових особливостей та їх чіткому дотриманні в процесі виконавського трактування художніх творів зарубіжних та вітчизняних авторів;
- співучий фортепіанний звук, кантиленне інтонування, що віддзеркалює неповторні риси національної духовності та менталітету;
- збереження та примноження загальноестетичних цінностей, усталених фортепіанних традицій, а також урахування новітніх тенденцій у фортепіанному виконавстві, тобто запровадження різноманітного рівня конкурсів, майстер-класів досвідчених педагогів-піаністів та інше.

Висновки. Отже, українська фортепіанна школа як історико-культурний феномен, важлива складова вітчизняного фортепіанного мистецтва досягла високого професійного рівня. Її інтерпретаційні засади розкриваються в концертно-виконавській діяльності талановитих вітчизняних піаністів-віртуозів як на теренах України, так і далеко за її межами. За таких умов існування українській фортепіанній школі належить роль творця музичної культури України, вона є формою збереження та примноження культурного національного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Е.С. К типологии научных школ / Е.С. Бойко // Социально-психологические аспекты науки: ученый и научный коллектив. М., 1979. – С. 202-209.
2. Воевідко Л.М. Методика використання виконавських традицій кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика музичного навчання» / Л.М. Воевідко. – К., 2010. – 20 с.
3. Гуральник Н.П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти: [монографія] / Наталія Павлівна Гуральник. – К. : НПУ, 2007. – 460 с.
4. Чекан Ю.І. Історико-функціональне дослідження музичних творів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.02 «Музичне мистецтво» / Ю.І. Чекан. – К., 1992. – 25 с.
5. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Д. Шульгіна. – К. : ДАКККиМ, 2005. – 271 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Михалюк Алла Михайлівна – аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Надійшла до друку 26.12.2012 р.